

Лариса ОБОЛЕНЦЕВА

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри туризму і готельного господарства
Харківського національного університету міського господарства
ім. О. М. Бекетова (Харків)
larysa.obolentseva@gmail.com

РОЛЬ ШІ ПРИ ФОРМУВАННІ ТРЕНДІВ ТА ВИКЛИКІВ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Інтеграція штучного інтелекту у навчальний процес перестала бути фантазією про майбутнє, оскільки це вже є повсякденною реальністю. В Україні, як і в інших країнах, значна частина здобувачів вже активно користується можливостями цього інструменту, і очікується, що його популярність лише посилиться. Штучний інтелект поступово стає невід'ємною частиною як повсякденного життя, так і професійної діяльності. Протягом найближчих років використання подібних технологій, імовірно, стане стандартною практикою в багатьох сферах. У зв'язку з цим, ключовим викликом для освітньої системи є розвиток у молоді навичок ефективного та етичного використання таких інструментів. Це включає навчання критичному мисленню, усвідомленню обмежень штучного інтелекту, а також формування відповідального ставлення до використання цифрових ресурсів.

Штучний інтелект в освітньому процесі можна розглядати в контексті трьох ключових перспектив [1]:

1) освіта про штучний інтелект – це спрямування на вивчення основних концепцій, принципів та технологій, що лежать в основі штучного інтелекту. Воно передбачає розвиток у студентів теоретичних знань і практичних навичок, які дозволяють їм створювати та вдосконалювати алгоритми штучного інтелекту, а також аналізувати його потенційні можливості та виклики;

2) освіта зі штучним інтелектом, що передбачає інтеграцію інтелектуальних технологій у навчальний процес з метою підвищення ефективності. Це включає використання адаптивних платформ навчання, віртуальних помічників, інструментів аналізу успішності студентів і персоналізації навчальних програм, що дозволяє створювати індивідуальні траєкторії навчання;

3) освіта для світу, який застосовує штучний інтелект, тобто підготовка здобувачів до життя та професійної діяльності у світі, де штучний інтелект стає невід'ємною частиною різних галузей. Це передбачає розвиток критичного мислення, етичної свідомості та

адаптивності, що дозволяє ефективно працювати у середовищі, де технології активно впливають на соціальні, економічні та культурні процеси.

Кожен із цих аспектів відіграє важливу роль у формуванні сучасної системи освіти, яка відповідає викликам і можливостям, створеним розвитком штучного інтелекту. Таким чином, штучний інтелект не лише впроваджує в освітню сферу широкий спектр інструментів, здатних автоматизувати створення текстів, зображень, презентацій та інших інформаційних продуктів. Він також акцентує увагу на розвитку важливих наскрізних компетенцій, які виходять за рамки базової цифрової грамотності. Серед таких компетенцій можна виділити критичне мислення, здатність аналізувати та оцінювати інформацію, креативність у використанні технологій, а також етичну свідомість і відповідальність при роботі з інтелектуальними системами. Завдяки цьому, штучний інтелект стимулює переосмислення підходів до освіти, орієнтуючи її на формування комплексних навичок, необхідних для успішної діяльності у високотехнологічному та швидкозмінному світі.

Розробляючи стратегію функціонування із штучним інтелектом, доцільно враховувати широкий спектр проблемних питань, які ця технологія ставить перед освітою. Штучний інтелект вимагає не лише визначення, який інструмент використати для покращення навчального процесу чи як запобігти неетичному використанню технологій, наприклад, списуванню. Він порушує фундаментальні питання про роль і місце викладача в умовах автоматизації навчання та про те, як змінюється сутність освіти в епоху технологічного прориву.

Одним із ключових викликів є пошук балансу між технологічною автоматизацією і необхідністю збереження людського аспекту у викладанні. Штучний інтелект може виконувати функції персоналізації навчання, проведення оцінки знань і автоматизації рутинних завдань, але питання, чи здатна технологія замінити викладача як наставника, мотиватора та носія цінностей, залишається відкритим.

Штучний інтелект відкриває нові можливості для підвищення доступності освіти, забезпечуючи рівний доступ до навчання незалежно від географічного розташування, соціального статусу чи фізичних обмежень. Позитивний вплив штучного інтелекту на сферу освіти проявляється в наступних напрямках [2; 3]:

- інструменти, що базуються на штучному інтелекті, дозволяють створювати інтерактивні онлайн-платформи, які забезпечують доступ до якісних освітніх матеріалів у будь-який час і

з будь-якого місця. Це особливо актуально для студентів із віддалених регіонів із обмеженим доступом до ресурсів;

- штучний інтелект аналізує індивідуальні потреби здобувачів і створює персоналізовані навчальні траєкторії. Це дозволяє студентам із різними рівнями підготовки та темпами засвоєння матеріалу отримувати ефективну підтримку;

- технології штучного інтелекту, такі як голосові помічники, перекладачі тексту, автоматичні субтитри та інструменти для розпізнавання тексту, надають можливості навчання для людей із порушеннями зору, слуху або моторики;

- завдяки функціям автоматичного перекладу та розпізнавання мови, штучний інтелект сприяє подоланню мовних бар'єрів, роблячи освіту доступною для студентів із різних культур і мовних середовищ;

- штучний інтелект автоматизує багато рутинних процесів, таких як перевірка тестів і організація навчальних курсів, що зменшує адміністративні витрати. Це дозволяє зробити освітні послуги більш доступними за ціною.

Підвищення доступності, забезпечене штучним інтелектом, є фундаментальним кроком до створення інклюзивного освітнього середовища, яке враховує різноманітні потреби та можливості кожного студента. Це, у свою чергу, виправдовує інвестиції у впровадження інструментів на базі штучного інтелекту, оскільки вони сприяють розвитку більш справедливого суспільства.

Хоча штучний інтелект володіє чималим потенціалом для покращення освіти, його впровадження супроводжується і суттєвими викликами, тобто штучний інтелект також здійснює негативний вплив на освіту. Розуміння цих аспектів дозволяє встановити реалістичні очікування та ухвалювати зважені рішення щодо вибору інструментів і стратегій [2; 3]:

- ШІ може зменшити обсяг особистого спілкування між здобувачами та викладачами, що є критично важливим для розвитку;

- автоматизовані системи не здатні повною мірою замінити людську емпатію, що може негативно вплинути на моральний стан і мотивацію студентів;

- попри персоналізацію навчання, алгоритми ШІ не завжди враховують унікальні соціальні, культурні чи емоційні потреби учнів;

- відсутність людського наставництва може призвести до зниження розвитку м'яких навичок, таких як комунікація, співпраця та лідерство;

- використання ШІ може сприяти формуванню надмірної залежності від технологій;
- автоматизація спрощує багато процесів, але це може призвести до зниження здатності вирішувати складні проблеми самостійно;
- використання ШІ породжує питання етики та конфіденційності;
- рішення, які приймає ШІ, часто є непрозорими, що ускладнює їхній аналіз і виправлення;
- здобувачі з менш розвинених регіонів або з сімей із низьким доходом можуть мати обмежений доступ до інструментів ШІ.

Не зважаючи на те, що штучний інтелект має значний потенціал для трансформації освіти, його впровадження супроводжується важливими викликами. Розуміння цих ризиків дозволить обрати збалансовану стратегію, яка максимально використовує переваги ШІ, мінімізуючи негативні наслідки.

Таким чином, інтеграція штучного інтелекту в освітній процес має супроводжуватися комплексним підходом до його регулювання, зокрема, оновленням навчальних програм, розробкою етичних рекомендацій і підвищенням цифрової грамотності як серед здобувачів, так і серед педагогів. Це дозволить не лише адаптуватися до нових реалій, а й забезпечити ефективне використання технологій для розвитку освіти.

Зростання обсягів доступної інформації, разом із забезпеченням відкритого доступу до неї, спричинило безпрецедентне зростання інтересу до ChatGPT серед широкого кола користувачів інтернету. Такий феномен пояснюється як загальною доступністю технології, так і її здатністю адаптуватися до різноманітних запитів, надаючи інструменти для вирішення як побутових, так і професійних завдань. В результаті, ChatGPT став не лише інструментом для розваг чи пошуку інформації, але й важливим елементом сучасного цифрового середовища, сприяючи активному залученню аудиторії до використання інноваційних технологій у повсякденному житті.

Крім того, в еру штучного інтелекту освіта набуває нових вимірів: вона повинна бути не лише процесом передачі знань, але й середовищем для формування навичок критичного мислення, емоційного інтелекту та етичної рефлексії. Це вимагає переосмислення освітніх підходів і створення стратегій, які враховують як можливості, так і виклики, що несе штучний інтелект, з акцентом на збереження балансу між технологіями та людським потенціалом.

Література:

1. Штучний інтелект в освіті: три аспекти. URL: <https://osvita.ua/school/method/91077/> (дата звернення: 14.01.2025).
2. Як AI впливає на освіту: плюси та мінуси використання штучного інтелекту. URL: <https://smodin.io/blog/uk/how-ai-affects-education/> (дата звернення: 15.01.2025).
3. Штучний інтелект в освіті: можливості, виклики та перші кроки великої адаптації. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/08/04/255650/> (дата звернення: 15.01.2025).